

K ABSOLUTNI KRONOLOGIJI NAJDB IZ ZGODNJE EMONE

VINKO ŠRIBAR

Narodni muzej, Ljubljana

V monografski obdelavi fibul z živalsko glavo na loku J. Werner ne navaja fibul tega tipa (4), ki so bile najdene v Ljubljani.¹ Tudi če bi jih upošteval, se tipološka historična podoba Wernerjevega orisa ne bi spremenila. Če pa gledamo iz lokalnega zornega kota, je položaj nekoliko drugačen. S fibulo tega tipa je Werner dokumentiral trgovske vezi, ki naj bi vezale Akvilejo z njenim severnim in SV zaledjem v času od Avgusta do Klavdija. Iz Akvileje pa naj bi bili potencialni trgovci med drugim tudi za ta artikel.² To možnost upošteva tudi S. Gabrovec, ko obravnava dve fibuli z grizočo glavo na loku iz grobov v Volarijih.³ Ob pogledu na karto razprostranjenosti, ki jo je izdelal Werner⁴ in jo je za zgodnji tip fibul dopolnil Gabrovec,⁵ izzveni odsotnost tega artikla na emonskih tleh dokaj nerazumljivo. Od okvirne Wernerjeve datacije pred poldrugim desetletjem⁶ je danes mogoče omenjene fibule iz Emone postaviti v dokaj ozek časovni okvir. In prav to je izsledek, ki nas zanima, kajti utegnil bi vplivati na omejitve labilnih zgodnjih meja na emonskih grobiščih.

V Ljubljani so našli, poleg drugega, te fibule z živalsko glavo na loku:

1. V grobu 551 z Dunajske ceste je bila lepo izdelana bronasta fibula z živalsko glavo, račko in antropomorfno glavico na loku.⁷ Na trikotni polni nogi so 3 okrogle luknjice. Pod zaščitno pločevino je peresovina z 2 × 4 navoji in z

¹ J. Werner, *Fibeln aus Aquilea. Origines, Raccolta di scritti in onore di Mons. Giovanni Baserga. Como (1954) 151.* Poslej Werner, *Origines.*

² Isto tam.

³ S. Gabrovec, *Dva poznolatenska grobova iz Volarij pri Tolminu. AV 11—12, 1960—61 (1962) 17,* s karto razprostranjenosti in starejšo literaturo. Poslej Gabrovec, *Grobova iz Volarij.*

⁴ J. Werner, *Origines, Abb. 1, 3.*

⁵ S. Gabrovec, *Grobova iz Volarij, 17.*

⁶ J. Werner, *Origines, 154.*

⁷ E. Patek, *Verbreitung und Herkunft der römischen Fibeltypen in Pannonien. Diss. Pann. II, 19, 1942, 92, opomba 12, T. 3: 11; T. 4: 10, karta razprostranjenosti na str. 283. Poslej Patek, Verbreitung. I. Kovrig, die Haupttypen der kaiserzeitlichen Fibeln in Pannonien. Diss. Pann. II, 4, 1937, T. 2: 4; str. 108; T. 5: 43; str. 117. Poslej Kovrig, Haupttypen. G. Kossak, Frühe römische Fibeln aus den Alpenvorland und ihre chronologische Bedeutung für die germanischen Kulturverhältnisse. Aus Bayerns Frühzeit. Schriftenreihe zur Bayerischen Landesgeschichte 62, 1962, 134 in naprej; poslej Kossak, Frühe römische Fibeln.*

zgornjo zanko in kvačico. Fibula je dolga 4,8 in visoka 1,7 cm. Širina peresovine 1,5 cm. Inv. št. 5801.⁸ T. 1: 3. V istem grobu so bili še tile predmeti:

2. Močno patinirana bronasta fibula z enim gumbom na loku ter s trikotno polno nogo z dvema luknjicama. Pod zaščitno ploščico je peresovina z 2×4 navoji, z zgornjo zanko in kvačico. Fibula je dolga 5, visoka 1,7 cm. Peresovina je dolga 1,9 m. Inv. št. R. 5802.⁹ T. 1: 4.

3. Skodelica izdelana na lončarskem vretenu iz fino prečiščene temnosive pečene ilovice. Površino krasijo horizontalna polja z vtisnjenimi trikotniki. Inv. št. R. 5797.¹⁰ T. 1: 2.

4. Oljenka iz fino prečiščene svetlo rdeče pečene ilovice. Površino pokriva temnordeč premaz. Srednji del gornje površine oljenke je lijakasto poglobljen. Na najnižjem delu »lijaka« je reliefna upodobitev rogate živalske glave, verjetno od goveda. Okoli nje tečejo trije koncentrični krogi. Inv. št. R. 5798.¹¹ T. 1: 1.

5. Fragment koščene igle z okroglim prerezemom. Površina je poškodovana, sicer je bila dobro zglijana. Dolžina 12, večji premer 1,0 in manjši 0,7 cm. Inv. št. R. 5799. T. 1: 5.

6. Del koščene igle, koničaste z okroglim prerezemom ter z zglijano, pa danes nagrizeno površino. Konca manjkata. Kos je dolg 15, večji premer 1,0 in manjši 0,7 cm. Inv. št. R. 5800. T. 1: 6.

7. V grobu 149 z Dunajske ceste je bila močno patinirana bronasta fibula z živalsko, račjo in človeško glavo na loku. Na polni nogi sta 2 luknjici. Peresovina ima 4 navoje ter gornjo zanko s kvačico. Fibula je dolga 6, visoka 2,5 cm. Peresovina je dolga 2,5 cm. Inv. št. R. 5455.¹² T. 1: 9. V grobu ni bilo drugih najdb.

8. V grobu 214 z Dunajske ceste je bila odlično ohranjena bronasta fibula z živalsko glavo na loku ter račjo in antropomorfno glavico na nogi. Peresovina ima 2×4 navoje, zunanjo zanko s kvačico ter zaščitno ploščico nad peresovino. Fibula je dolga 5, visoka 1,7 cm. Inv. št. 5488.¹³ T. 1: 8.

9. Z »Gradišča«, brez okoliščin o najdbi, izvira odlično ohranjena bronasta fibula z živalsko glavo na loku ter s trojno profiliranim gumbom, račko in antropomorfno glavico na nogi. Na polni nogi, okrašeni z valovnico, so tri luknjice. Pod zaščitno ploščico je peresovina z 2×4 navoji, gornjo zanko in kvačico. Na posebni ploščici v peresovini je pripeta verižica, sestavljena iz dveh delov izdelana iz četverno pletene tanke bronaste žice. Fibula je dolga 5, lok visok 2,2 ter peresovina dolga 2,3 cm. Verižica je dolga 2×4 cm. Inv. št. R. 2145. T. 1: 7. Analogije.¹⁴

10. V Ljubljani je bila najdena odlično ohranjena bronasta fibula z živalsko glavo na loku ter s petkrat predrto trikotno nogo. Pod zaščitno ploščico je peresovina z 2×4 navoji z gornjo zanko in kvačico. Inv. št. R. 3401, T. 1: 11. Analogije.¹⁵

⁸ Gradivo je inventarizirano in deponirano v Narodnem muzeju v Ljubljani.

⁹ Patek, *Verbreitung*, T. 4: 17, str. 95.

¹⁰ E. Bónis, *Die kaiserzeitliche Keramik von Pannonien*. Diss. Pann. II, 20. 1942, T. 19: 53; T. 22: 7.

¹¹ D. Ivanyi, *Die pannonischen Lampen*. Diss. Pann. II, 2, 1935, T. 15: 7; T. 45: 15.

¹² O. Almgren, *Studien über nordeuropäische Fibelformen der ersten nachchristlichen Jahrhunderten*. Stockholm (1897) T. 4: 69; poslej Almgren, *Fibelformen*. Patek, *Verbreitung*, 283, karta razprostranjenosti, T. 4: 1—6. Kovrig, *Haupttypen*, 46—48, T. 5: 45—47.

¹³ Almgren, *Fibelformen*, T. 4: 69; Patek, *Verbreitung*, T. 4: 1—6, karta razprostranjenosti na str. 283; Kovrig, *Haupttypen*, T. 45—47.

¹⁴ Almgren, *Fibelformen*, T. 4: 68, str. 154; Patek, *Verbreitung*, karta razprostranjenosti na str. 286, T. 3: 11. Na T. 4: 15 je objavljena naša fibula T. 1: 7; Kovrig, *Haupttypen*, T. 5: 41—43; na str. 116 je kronologija in na str. 44—46 pa popoln pregled teh fibul na panonskem prostoru.

¹⁵ Almgren, *Fibelformen*, 36, 154—156 o razširjenosti, T. 4: 67; Patek, *Verbreitung*, 283, karta razprostranjenosti, T. 3: 13 a in b; Kovrig, *Haupttypen*, T. 1: 1 in 4.

11. Do sedaj je neobjavljena tudi fibula iz Čušnje vasi pri Mokronogu, grobo ulita iz brona, s stilizirano živalsko glavo, s trojno razčlenjenim gumbom ter z antropomorfno glavico na vrhu noge. Noga ima trapezoidno obliko in je polna. Peresovina je pod zaščitno ploščico, ima 2×4 navoje ter gornjo zanko in kvačico. Fibula je dolga 6, visoka 2,5, peresovina je dolga 2,5 cm. Inv. št. R. 1770. T. 1: 10. Analogije.¹⁶

Pri časovnem opredeljevanju groba 551 se opiramo na fibulo inv. št. 5802, T. 1: 4, za drug inventar, npr. za keramiko, je omejitev preohlapna. Fibula inv. št. 5801, T. 1: 3, je sorodna s fibulo Almgren tipa 68.¹⁷ Zaradi ovalno napetega loka, ki je praviloma starejši kakor »S« oblikovani lok Almgren fibule 68, bi lahko fibulo inv. št. R. 5802 T. 1: 4 imeli za eno od najstarejših variant tipa Almgren 68. H. J. Eggers jo postavlja v svojo B 1 stopnjo, ki traja od 0 do 50 n. š.¹⁸ G. Kossak jo ugotovi v drugi preselitveni periodi v Cambodunumu, ki naj bi trajala od poznotiberijskega do zgodnjeflavijanskega časa.¹⁹ Fibula je vodilna v podonavskih kastelih Aisslingen in Burghöfe, ki so poznotiberijski-klavdijevski.²⁰ Navzoča je v Hofheimu, ki je nastal v poznih tridesetih letih in bil dokončno urejen pod Klavdijem. Isto velja za klavdijevski Valkenburg.²¹ Almgren fibula 68 je torej vodilna oblika v polovici 1. st. n. š. Njena življenjska doba je omejena na čas med štiridesetimi in sedemdesetimi leti prvega stoletja n. š.²² Toda to je preširoka časovna razvrstitev, ki nas, če hočemo dognati enega od absolutnih časovnih mejnikov, ne more zadovoljiti. Zdi se, da bi nas stilna analiza fibule inv. št. R. 5801, T. 1: 3 utegnila pripeljati bližje k zastavljenemu cilju.

Tudi druga fibula iz groba 551 sodi v skupino Almgren 68, sem jo postavljamo zaradi polne trikotne noge s tremi luknjicami, toda vsi drugi elementi konstrukcije nas silijo k primerjavi z Almgren 67 oziroma s fibulo inv. št. 3401, T. 1: 11, ki je bila najdena v Ljubljani.²³ Mehanizem igle, izvedba loka ter vse karakteristike oblikovanja živalske glave so si pri obeh fibulah skoraj identične. Cela fibula inv. št. R. 5801 se zdi ponovitev fibule inv. št. R. 3401, vendar z novimi proporcijami in dvema novima dekorativnima elementoma noge: to so tri okrogle luknjice in račka na grebenu. Pred nami je nova varianta mode na isto temo. Zato trdimo, da si časovno neposredno sledita. Da pričujoča fibula predstavlja najstarejšo, če ne sploh izhodiščno varianto fibule tipa Almgren 68, dokazuje tudi razvoj fibule z živalsko glavo na loku v Sloveniji oziroma v Emoni. Komaj fibula inv. št. R. 2145, T. 1: 7 ima vse značilnosti Almgren tipa 68. Tu je »S« oblikovani lok, močno poudarjena ščitna ploščica nad peresovino, trodelni gumb na loku ter antropomorfna glavica namesto profiliranega gumba. Zaradi noge s tremi luknjicami, ki kaže jasno tendenco prehoda v trapezoidno obliko bi morali to fibulo postaviti že na konec razvoja tipa

¹⁶ Enaka kakor pod opombo 13. Objavljeno v Patek, Verbreitung, T. 3: 8.

¹⁷ Almgren, Fibelformen, T. 4: 68.

¹⁸ H. J. Eggers, Zur absoluten Chronologie der römischen Kaiserzeit im Freien Germanien. Jahrbuch RGZM 2, 1955, 230, sl. 1: 15 a; poslej Eggers, Chronologie.

¹⁹ Kossak, Frühromische Fibeln, 126.

²⁰ G. Ulbert, Die römischen Donaukastelle Aisslingen und Burghöfe. Limesforschungen 1, 1959, 66.

²¹ Kossak, Frühromische Fibeln, 127.

²² Isto tam 128.

²³ Werner, Origines, sl. 1: 4.

Almgren fibule 68. Vmesno razvojno stopnjo predstavlja fibula inv. št. R. 5455, T. 1: 9, iz groba 149, ki ima tipičen »S« lok in polno nogo z dvema luknjicama, ki je že veren posnetek Almgren tipa 68. Fibula inv. št. R. 5499, T. 1: 8 iz emonskega groba 214 pa predstavlja že neposreden prehod v Almgren tip 69. Na koncu tega razvoja je fibula iz Čušnje vasi, ki jo opredeljujemo že kot Almgren 70. Pri tej ima trojno profilirani gumb že ostro lomljene robove, živalska glava in račka sta samo še stilizirani gmoti brez sledov individualnih črt. Jasno antropomorfna je le glavica na koncu noge.

Na podlagi te analize lahko izdelamo shemo bližnjih časovnih meja za fibule, ki smo jih obravnavali. Za fibulo Almgren 67 oziroma za naš primerek 3401, ki je njen verni posnetek, ugotavljamo, da se ne pojavi najbrž pred letom 15 n. š. in da je že zanesljivo v prvi naselbinski plasti Cambodunuma.²⁴ V istem času je lahko tudi na emonskih tleh. V drugi naselitveni fazi Cambodunuma je ni več. Dosedanja stilno tipološka analiza nam daje vsekakor zadostno osnovo, da grob 551 iz Emone postavimo na sam začetek razvoja A 68 oziroma v čas zgodnjih štiridesetih let n. š., kar bi ustrezalo času, ko Klavdij nastopi oblast. Ves razvoj fibule z živalsko glavo na loku, ki smo ga videli na emonskih grobiščih, pa se je po vsej verjetnosti zaključil ob koncu razvoja Almgren 69 neposredno pred prehodom v stopnjo Almgren 70, tj. nekaj pred koncem 1. st. n. š.²⁵

V ozkem časovnem okviru, v katerega smo postavili grob 551, grob ni osamljen. Predstavlja le ozko kulturno determiniran horizont z inventarjem iz tehle grobov:

Grob 255, v katerem je ob drugem inventarju tudi fibula Almgren 68 s tremi luknjicami, ter še grobovi 30, 863 in 916, 417, 852, v katerih je fibula istega tipa, vendar z dvema luknjicama na polni nogi. Mogoče bi bilo treba ta horizont razširiti še z grobovi, v katerih je bila najdena tudi fibula s predrto nogo in dvema gumboma na loku, tj. Almgren 236, kajti analiza, ki jo je za Almgrenom opravil Kossak, dopušča njihovo istočasnost.²⁶

J. Garbsch ugotavlja v študiji o noriško-panonski noši, da ta opredelitev velja le za A 236 c.²⁷ Prerez skozi pričujoči kulturni horizont je v skladu z vsem, kar vemo do sedaj o tipološkem razvoju zgodnje antike v naših krajih. Problematičen je le njegov časovni okvir. Ta temelji na preverjenih kronoloških izsledkih, ki veljajo za gradivo v kastelih na Bavarskem in v Porenju. Istočasnost gradiva pri nas in v obeh omenjenih pokrajinah je vprašanje, ki bi ga bilo težko načenjati v okviru pričujoče obravnave. Prave kronologije za zgodnjo antiko za naše kraje za sedaj še nimamo. Garbsch je pri obravnavi posameznih oblik prišel do indicij, ki bi nas utegnile pripeljati do drugačnih kronoloških izsledkov: Fibula A 236 c, ki je vsekakor istočasno z Almgren 68 in je bila podlaga naši kronologiji, se pojavi na Magdalenski gori pri Celovcu že z Avgustom in traja še za časa Klavdija.²⁸

²⁴ Kossak, *Frührömische Fibeln*, 126.

²⁵ Almgren, *Fibelformen*, 37, 38.

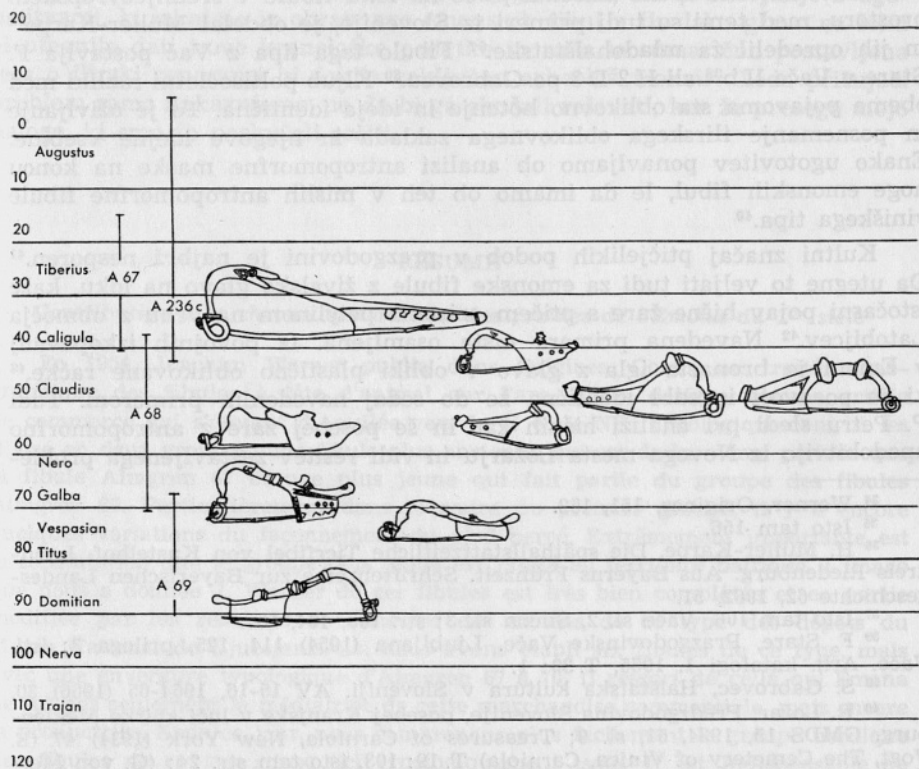
²⁶ Kossak, *Frührömische Fibeln*, 126.

²⁷ J. Garbsch, *Die norisch-pannonische Frauentracht in 1. und 2. Jahrhundert*. *Münchener Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte* 11, München 1965, 29 in naprej. Poslej Garbsch, *Frauentracht*.

²⁸ Isto tam.

Ob Garbschovi in že starejših ugotovitvah, da je fibula z dvema gumboma na loku panonskega izvora,²⁹ je razumljivo, zakaj se pojavi na Bavarskem šele z Neronom in traja vse v Trojanove čase.³⁰ Ako za A 68 postavimo vzornika fibule A 236 a, ki je na noriško-panonskem prostoru doma,³¹ in ne A 67, ki nam je tako blizka,³² dobimo fibulo za A 236 a vezano na časovno opredelitev. Ta se na Magdalenski gori in v Karlsteinu pojavlja že v zadnjem desetletju starega štetja.³³ Torej bi čas nastanka A 68 in s tem v zvezi fibule z živalsko glavo, račko in antropomorfno upodobitvijo bil možen že neposredno po tem času, tj. najkasneje že v 1. desetletju n. š. Ves razvoj, ki smo ga pokazali na spodnji kronološki opredelilnici, bi tako pomaknili skoraj za štiri desetletja nazaj. Dokler posamezni tipi fibul, o katerih teče beseda, niso obdelani, je treba omenjeni kronološki premik imeti le za upoštevanja vredno možnost. V tem trenutku je bila daleč važnejša ugotovitev, da v Emoni, opiraje se na izsledke izkopavanj pred prvo svetovno

Kronološka tabela k zgodnjim emonskim grobiščem — Tableau chronologique pour les nécropoles précoces d'Emona

²⁹ Isto tam, 27.

³⁰ Isto tam, 30.

³¹ Isto tam, 27.

³² Almgren, *Fibelformen*, 36, 154—156; Patek, *Verbreitung*, 283.

³³ Garbsch, *Frauentracht*, 27.

vojno, ugotavljamo horizont, ki bo v razvojni verigi stal kot kulturni in časovni mejnik. Enake vrednosti je spoznanje, da je po dosedanjem poznavanju fibule z živalsko glavo na loku Emona edini kraj, kjer je ta fibula doživela ves tipološki razvoj, ki ga sicer J. Werner vidi porazdeljenega na prostoru med Dansko in Italijo.³⁴ To je nov zorni kot, iz katerega lahko gledamo na pomen, ki ga je imela Emona v mejah tega prostora. Ako ta izsledek vnesemo v Wernerjevo karto razširjenosti,³⁵ doživi karta nadvse pomemben popravek: do sedaj časovno in prostorsko izolirana nordijska skupina fibul z živalsko glavo na loku ima v Emoni svojega posrednika ali v najslabšem primeru le pobudnika. Še eno dejstvo postavlja emonske fibule tega tipa v izjemni položaj: le one imajo še antropomorfno masko na koncu noge in račko na loku kot dodatna okraska (T. 1: 3, 7—9 ter fibula iz Čušnje vasi, T. 1: 10). Za sedaj jih lahko opredelimo kot lokalno posebnost in jih poslej imenujmo emonski tip fibule z živalsko glavo na loku.

Tako izdelane račke oziroma ptiče na loku fibule v srednjeevropskem prostoru, med temi so tudi primeri iz Slovenije, je obdelal Müller-Karpe³⁶ in jih opredelil za mladohalštatske.³⁷ Fibulo tega tipa z Vač postavlja F. Stare v Vače II b³⁸ ali H 2 D 3 po Gabrovcu.³⁹ Kljub poltisočletni razliki med obema pojavoma sta oblikovno hotenje in ideja identična. To je oživljanje in posnemanje ilirskega oblikovnega zaklada in njegove idejne vsebine. Enako ugotovitev ponavljamo ob analizi antropomorfne maske na koncu noge emonskih fibul, le da imamo ob teh v mislih antropomorfne fibule viniškega tipa.⁴⁰

Kultni značaj ptičjelikih podob v prazgodovini je najbrž nesporen.⁴¹ Da utegne to veljati tudi za emonske fibule z živalsko glavo na loku, kaže istočasni pojav hišne žare s ptičem oziroma petelinom na vrhu z območja Latobijcev.⁴² Navedena primera nista osamljena. Iz povojnih izkopavanj v Emoni je bronasta igla z glavo v obliki plastično oblikovane račke,⁴³ ki je po svoji izvedbi identična že do sedaj navedenim primerom. Tudi P. Petru sledi pri analizi hišnih žar in še posebej žare z antropomorfno upodobitvijo iz Novega mesta Ložarju in vidi rešitev zastavljenega proble-

³⁴ Werner, Origines, 151, 152.

³⁵ Isto tam 156.

³⁶ H. Müller-Karpe, Die späthallstattzeitliche Tierfibel von Kastelhof, Landkreis Riedenburg. Aus Bayerns Frühzeit. Schriftenreihe zur Bayerischen Landesgeschichte 62, 1962. 51.

³⁷ Isto tam 106, Vače sl. 2, Stična sl. 3; str. 103, 104, 107.

³⁸ F. Stare, Prazgodovinske Vače. Ljubljana (1954) 114, 125, priloga 3; isti, Vače. Arh. katalogi 1, 1955, T. 30: 1.

³⁹ S. Gabrovce, Halštatska kultura v Sloveniji. AV 15-16, 1964-65 (1966) 30.

⁴⁰ R. Ložar, Predzgodovina Slovenije, posebej Kranjske v luči zbirke Meklenburg. GMDS 15, 1934, 51, sl. 9; Treasures of Carniola, New York (1934) 47 (E. Vogt, The Cemetery of Vinica, Carniola) T. 19: 103, isto tam str. 24; (G. von Merhart, Figural art in the Meklenburg Collection) T. 12: 54, T. 13: 62, T. 14: 65, 68; T. 15: 73; T. 17: 80, 89; T. 19: 103; T. 20: 107.

⁴¹ G. Kossak, Studien zum Symbolgut der Urnenfelder und Hallstattzeit Mitteleuropas. Röm.-germ. Forschungen 20, 1954. 61 in naprej, 82, 83; G. Gordier Une figurine ornitomorphe hallstattienne. Revue arch. 1, 1966, 79 in naprej.

⁴² P. Petru, Okras hišnih žar v obliki hiše. AV 13-14, 1962-63 (1963) 497 in naprej.

⁴³ L. Plesničar-Gec in Tatjana Bregant, Antična Emona v srcu moderne Ljubljane. Ljubljana (1961) 10, fotopriloga.

ma v retrogradnem iskanju, ki ga pripelje k viniškemu gradivu.⁴⁴ Na naših fibulah so združene tri upodobitve: antropomorfna maska, račka na loku in pa žival z odprtim gobcem, iz katerega izhaja noga fibule — verjetno konj. V naši prazgodovini je združevanje sorodnih motivov zelo znano.⁴⁵ Torej le ne gre za slučaj, temveč za pojav, ki bi mu obsega po današnjem poznavanju stvari še ne mogli izmeriti, označimo ga pa lahko kot renesanso ilirskega elementa v naših krajih v zgodnjem Rimu. Ponavljanje prastarega se v tem času ne omejuje samo na figuraliko, v kateri si lahko dovolimo videti oživljanje tudi stare kultne misli, pojavi se tudi keramika mladohalštatskih oblik. V Mihovem npr. so v času razširjenosti fibule z dvema gumboma na loku in trikotno predrto nogo bile v rabi, recimo, »estenska« žara, posode na visoki votli nogi s cilindričnim ali bikoničnim gornjim delom, ki je praviloma okrašen z rebri, skodela z nadvišenim ročajem itd.⁴⁶ Analiza vseh do sedaj znanih primerov, ko se na naših tleh oživljajo različni prahistorični elementi v času zgodnjega Rima, ter primerjanje z ugotovitvami, ki izhajajo iz obravnave emonskih fibul z živalsko glavo na loku bi utegnili dati nove kronološke podatke in naša le sumarično postavljena teza o ilirski renesansi bi dobila zaključen arheološki okvir. Toda pričujoči problem samo nakazujemo, ne da bi ga skušali reševati, ker že presega mejo naloge, ki smo jo poskušali rešiti.

RÉSUMÉ

Contribution à la chronologie absolue des fouilles de l'Emona du 1er siècle

En 1954, Joachim Werner publia dans *Origines*, Como, un traité monographique des fibules à tête d'animal sur l'arc. Il les désigna comme article de commerce qui s'étendit d'Aquilée vers le N et le NE. Typologiquement, il les divise en deux groupes: une fibule plus ancienne qui est de la même période que la fibule Almgren 67 et une plus jeune qui fait partie du groupe des fibules Almgren 69. Particulièrement dans le cadre du premier groupe, il y a encore quelques variations du façonnement du pied percé. Extrêmement importante est la constatation que le groupe plus jeune est limité au territoire baltique. L'image que nous a donnée J. Werner de ces fibules est très bien complétée et en partie modifiée par les résultats de l'analyse des fibules de ce type des dépôts du Musée National de Ljubljana. Là, nous avons établi six fibules de ce type, mais avec une envergure typologique d'Almgren 67 à 70. Il ressort de cela qu'Emona ne fut pas seulement la médiatrice de cette marchandise commerciale, mais encore la productrice. Sous ce jour, nous comprenons plus facilement le groupe nordique des fibules de ce type, jusqu'ici typologiquement isolé. Il est indispensable de souligner qu'Emona est jusqu'ici le seul endroit où l'on a constaté le développement typologique complet de cette fibule. Le résultat en est de toute façon très intéressant parce qu'il éclaire Emona sous un nouvel angle visuel, mais dans

⁴⁴ P. Petru, AV 12-13, 1962-63 (1963) 504 in naprej.

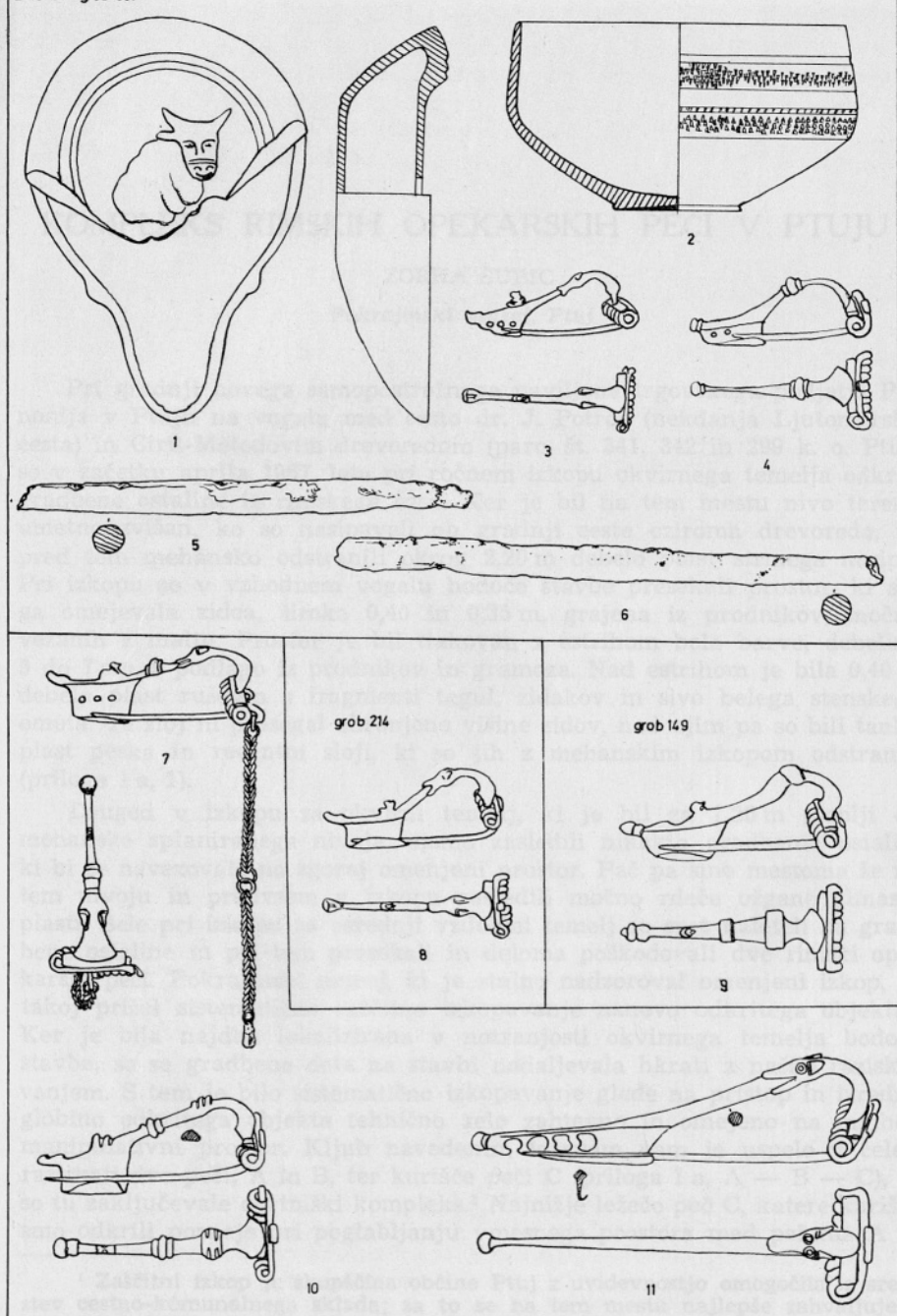
⁴⁵ F. Stare, Prazgodovinske Vače. Ljubljana (1954) 114.

⁴⁶ V. Sribar, Problem prehoda poznolatenske v rimsko dobo v dolini Krke. Ljubljana 1964, 178. (Neobjavljena disertacija — v pripravi za tisk.)

cet exposé cela a pour nous une importance secondaire. Les nécropoles d'Emona ne sont pas encore publiées. Après les traités publiés jusqu'ici, nous ne pouvons parler que d'un large cadre temporel d'Emona et de ses nécropoles, mais il n'a pas encore été question de la fixation des limites temporelles plus étroites, sinon absolues. A l'examen des matériaux du groupe précoce des tombes, nous remarquons qu'il y en a quelques-unes avec des matériaux tels que par ex. les fibules et la céramique que nous pourrions limiter au cadre temporel plus étroit. Ici se rangent en tout cas en premier lieu les ensembles de tombes, dans lesquels se trouvait la fibule à tête d'animal sur l'arc. Ces fibules étaient dans trois tombes et si nous tenons compte encore des fibules en dehors des nécropoles, nous obtenons une envergure temporelle allant de la période de Tibère à celle de Vespasien, resp. le cadre typologique déjà mentionné précédemment d'Almgren 67 à 70. Les fibules du Musée National, hors de A 67, représentent une particularité dans le cadre de ce type: à côté de la tête d'animal — disons de cheval — sur l'arc, il y a ici encore un masque anthropomorphe au bout du pied et un canard sur l'arc au-dessus du pied. Il n'y a nul doute qu'il s'agit seulement d'une nouvelle manifestation de la renaissance illyrienne en nos lieux, et cette fois à l'intérieur d'une formation de colonie romaine agglomérée. Nous estimons aussi qu'il est dès lors justifié de parler d'un »type de fibule d'Emona avec une tête d'animal au pied«.

EMONA - grob 551

Ljubljana. 1—6, 8, 9 emonska grobišča — les nécropoles d'Emona; 7, 11 slučajne najdbe — les trouvailles, faites au hasard; 10 Čušnja vas pri Mokronogu. 1—11 = 1/2

